

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

педагогічний факультет

кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота

магістра

з теми: «РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ»

Виконала:

студентка II курсу,

РОІ-М19z групи

Спеціальності 013 Початкова освіта

Андрюк Тетяна Юріївна

Керівник:

Аліксійчук О.С.,

кандидат педагогічних наук,

доцент

Рецензент:

Бахмат Н.В., доктор педагогічних

наук, професор

Кам'янець-Подільський – 2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	9
1.1. Сутність понять творчість та творчі здібності: філософський та психолого-педагогічний аспект.....	9
1.2. Класифікація ігрових технологій та особливості їх використання в освітньому процесі початкової школи.....	20
1.3. Дидактичні ігри як засіб розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку на уроках «Мистецтва».....	30
РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	39
2.1. Діагностика рівня творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку (за результатами констатувального етапу експерименту).....	39
2.2. Педагогічні умови, методи і прийоми використання ігрових технологій у процесі розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку.....	50
2.3. Хід та результати формувального експерименту.....	67
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82
ДОДАТКИ	89

ВСТУП

Розвиток творчих здібностей особистості є одним з головних завдань сучасної школи. Це сприяє інтелектуальному розвитку, креативності мислення, духовному становленню особистості молодших школярів. Нова українська школа спрямовує освітній процес на активізацію творчого потенціалу учнів молодшого шкільного віку, формування у них емоційної культури та естетичних поглядів.

Проблема розвитку творчих здібностей висвітлювалась у дослідженнях науковців: *філософів* (І. Зязюна, М. Кагана, О. Лосєва, Б. Новікова та ін.), *психологів* (Н. Вишнякова, В. Клименко, В. Рибалки та ін.), *педагогів-музикантів* (Л. Арчажнікової, Л. Баренбойма, Б. Бриліна, Л. Масол, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької, О. Отич, О. Щолокової та ін.). Проблему педагогіки творчості проаналізовано у працях Ю. Бабанського, В. Кан-Калика, М. Поташникова, С. Сисоєвої та ін.

Феномен розвитку творчого потенціалу особистості було висвітлено у наукових пошуках *філософів* (Арістотеля, Платона, М. Бердяєва, Л. Когана, Г. Лейбніца, Б. Спінози, Й. Фіхте, Ф. Шеллінга та ін.), *психологів* (Д. Богоявленської, Дж. Гілфорда, В. Дружиніна, А. Маслоу, О. Матюшкіна, П. Торренса та ін.). Науковці: В. Андреев, Т. Баришева, Н. Кичук, М. Никандров, Л. Шелестова вказували, що розвиток творчих здібностей учнів значною мірою залежить від творчого потенціалу педагога.

Діагностику творчості у своїх роботах Л. Виготський, Р. Грановська, Ю. Крижанська, Т. Марцинківський, Дж. Роджерс, Б. Теплов. Проблему формування та розвитку творчих здібностей дітей досліджували науковці Б. Ананьєв, Д. Богоявленська, О. Кульчицька, Н. Лейтес, О. Леонтєв, В. Моляко, Я. Пономарьов та інші.

Думки науковців сходяться на тому, що активізація і розвиток творчих здібностей молодших школярів відбувається більш інтенсивно за допомогою інтеграції різних видів мистецької діяльності на уроці (спів, гра на дитячих музичних інструментах, слухання музики, рух під музику, малювання,

мелодекламація, інсценізація тощо). Особливо вчені виділяли впровадження в освітній процес ігрових технологій, оскільки саме ігрова діяльність є найбільш креативною, яка легко поєднується з любимими видами діяльності на уроках.

Значна кількість вітчизняних та зарубіжних науковців присвятила свої дослідження проблемі запровадження дидактичних ігор в освітній процес. Провідна роль ігрової діяльності у процесі розвитку здібностей дітей молодшого шкільного віку визначена у дослідженнях видатних педагогів і психологів Л. Виготського, Д. Ельконіна, О. Леонтьєва, А. Макаренка, К. Ушинського. О. Піщенко розглядає дидактичні ігри як засіб навчання; С. Тамбієва, І. Люевич вказують на активізацію комунікативної діяльності засобами ігрової діяльності; А. Андрасян, Н. Коган, А. Кирилова, В. Крутий наголошують, що за допомогою ігрових технологій відбувається активізація пізнавальної діяльності; О. Гаврилова, О. Лебеденко зазначають, що розвиток креативного мислення та формування самосвідомості відбувається значно продуктивніше засобами впровадження в освітній процес сучасної школи ігрових технологій.

Аналіз науково-педагогічної й навчально-методичної літератури з проблеми розвитку творчих здібностей учнів початкової школи свідчить про необхідність додаткових досліджень в даному ракурсі. Ця проблема зумовлена низкою виявлених суперечностей, а саме: між сучасними європейськими й вітчизняними науковими здобутками в освітній галузі та недостатнім рівнем їх запровадження в освітнє середовище; між вимогами суспільства щодо високого рівня творчості підростаючого покоління й недостатньою готовністю працівників закладів загальної середньої освіти задовольнити повною мірою ці вимоги; між потребами у творчому зростанні молодших школярів, активному впровадженні інноваційних технологій в освітній процес і недостатнім рівнем відповідного науково-методичного супроводу.

Необхідність розв'язання виявлених суперечностей, важливість вивчення окресленої проблеми, її вагоме суспільно-педагогічне значення зумовили вибір теми дипломної роботи: **«Розвиток творчих здібностей учнів початкової**

школи засобами ігрових технологій».

Об'єкт дослідження – процес розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження – педагогічні умови, зміст та методика розвитку творчого потенціалу молодших школярів засобами ігрових технологій на уроках «Мистецтва».

Мета дослідження: полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці методів розвитку творчих здібностей учнів початкової школи засобами ігрових технологій.

Відповідно до об'єкта, предмета, мети визначено **завдання дослідження:**

1. Здійснити аналіз науково-теоретичних основ проблеми розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку.

2. На основі вивчення, аналізу й узагальнення наукових джерел окреслити понятійно-термінологічне поле проблеми розвитку творчих здібностей молодших школярів; уточнити сутність основних дефініцій «творчі здібності», «ігрові технології».

3. Описати структуру творчого потенціалу дитини молодшого шкільного віку.

4. Визначити та теоретично обґрунтувати педагогічні умови розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами ігрових технологій на уроках «Мистецтва».

5. Діагностувати рівень сформованості творчих здібностей в дітей молодшого віку.

6. Розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити шляхи розвитку творчих здібностей учнів початкової школи засобами ігрових технологій.

Гіпотеза - розвиток творчих здібностей молодших школярів буде успішним за умов:

– підбору та впровадження методів і засобів мистецької педагогіки (зокрема ігрових технологій);

– виявлення основних характеристик уроку як форми навчання в загальноосвітній школі, методів і засобів мистецької педагогіки, які дозволять розвивати творчі здібності молодших школярів на уроках «Мистецтва», опираючись на психо-фізичні особливості даного вікового періоду;

– розробленої та апробованої програми активізації розвитку творчих здібностей учнів початкової школи на уроках «Мистецтва» засобами ігрових технологій;

– обґрунтованих і реалізованих педагогічних умов розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках «Мистецтва» засобами ігрових технологій.

Методи дослідження. Відповідно до окресленої мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження використано комплекс загальнонаукових методів:

а) *теоретичні: аналіз і систематизація* наукової та науково-методичної літератури – для дослідження теоретичних основ проблеми розвитку творчих здібностей молодших школярів, виявлення структури розвитку творчості дитини молодшого шкільного віку; *аналіз, синтез та узагальнення* експериментальних даних дозволили виявити концептуальні основи дослідження й методологічні підходи до розвитку творчого потенціалу учнів початкової школи засобами ігрових технологій; *моделювання й проектування* уможливили розробку методики та програми розвитку творчого потенціалу молодших школярів засобами ігрових технологій;

б) *емпіричні: педагогічне спостереження, бесіда, комплекс творчих завдань, педагогічний експеримент, вивчення й узагальнення педагогічного досвіду, статистичні методи обробки даних* надали змогу теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови й методику розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку засобами ігрових технологій; сприяли відстеженню динаміки розвитку творчих здібностей учнів та встановленню наукової достовірності отриманих результатів.

Практичне значення: представлені в дослідженні методи і засоби досліджуваної проблеми включають в себе методичні рекомендації щодо

застосування ігрових технологій, що сприяють розвитку творчості та креативності в учнів початкової школи.

Використання елементів експериментальної програми можливо також при організації і проведенні уроків «Мистецтва» 1-4 кл. у закладах загальної середньої освіти. Матеріали, що розвивають творчі можливості молодших школярів містять ряд методичних заготовок до уроків, які не потребують спеціального обладнання для використання.

Педагогічні умови розвитку творчих здібностей можуть бути корисні вчителями для організації роботи над розвитком креативності учнів на уроках, побудованих з урахуванням вимог мистецької педагогіки.

Експериментальна база дослідження: дослідження проводилось на базі Лукавецької ЗОШ І-ІІІ ст., Вижницького району, Чернівецької області. Дослідно-експериментальною діяльністю було охоплено: 38 учнів (експериментальної групи) та 34 учня (контрольної групи) 2 класу, а також педагоги школи та батьки школярів.

Апробація результатів дипломної роботи відбувалась впродовж періоду науково-дослідної діяльності. На науково-практичних конференціях та семінарах було висвітлено основні положення дипломної роботи. А саме:

– Інтернет-конференція: «Актуальні питання початкової освіти : досвід, реалії, перспективи» доповідь «Активізація творчої діяльності учнів початкової школи засобами ігрових технологій на уроках мистецтва» (24-25 жовтня 2019 року, м. Кам'янець-Подільський);

– ІV Всеукраїнська науково-практична конференція: «Українська та іноземні мови початкових класів: актуальні проблеми й інноваційні технології навчання», доповідь: «Класифікація дидактичних ігор та особливості їх використання на уроках «Мистецтва» в початковій школі» (18-19 березня 2020 року, м. Кам'янець-Подільський);

– Міжнародна науково-практична інтернет-конференція: «Неперервна освіта: стан, проблеми, перспективи», доповідь: «Використання соціо-ігрових методик на уроках «Мистецтва» в початковій школі» (24 квітня 2020 року, м.

Кам'янець-Подільський);

– VI Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти», доповідь: «Шляхи розвитку творчих здібностей учнів початкової школи засобами музично-дидактичних ігор» (16 – 17 квітня 2020 року, м. Кам'янець-Подільський).

З результатами дипломного дослідження було опубліковано статтю: «Функції та види ігрових технологій на уроках «Мистецтва» у початковій школі» у збірнику наукових праць студентів і магістрантів педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2020р.).

Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить 94 сторінки.

ВИСНОВКИ

У дослідженні було опрацьовано психолого-педагогічну літературу з досліджуваної проблеми, розглянуто сутність, зміст та особливості формування творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку засобами ігрових технологій, було проаналізовано наукові дослідження, які висвітлюють дану проблему. У магістерській роботі теоретично узагальнено та практично апробовано шляхи вирішення проблеми формування творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку засобами ігрових технологій.

Проведена дослідно-експериментальна робота та досягнення мети для вирішення поставлених завдань дозволяють зробити наступні висновки.

1. *Творчість* є однією з найзмістовніших форм психічної активності особистості, яка визначається науковцями як універсальна здібність, завдяки якій забезпечується успіх у різноманітній дитячій творчій діяльності; творча діяльність молодшого школяра є продуктом та результатом його пізнавальних та креативних дій. На основі аналізу наукових досліджень *дитячу творчість можна* визначити як дитячу активність щодо створення значущого для неї результату у суб'єктивному ракурсі на базі застосування вже опанованих раніше знань, вмінь та навичок у новій для особистості дитини ситуації; прояву її особистої ініціативи та креативності. За допомогою проаналізованих питань щодо висвітлення істотних рис та структурних компонентів дитячої творчості, було визначено характерні особливості творчої діяльності молодших школярів.

Теоретичний аналіз наукових джерел дозволив уточнити поняття «*творчі здібності*» дітей молодшого шкільного віку і визначити їх як індивідуально-психологічні якості, завдяки яким забезпечується успішна творча діяльність учнів. Активний розвиток творчих здібностей молодших школярів відбувається у процесі синтезу різних видів творчої діяльності за допомогою виявлення та активізації творчих задатків. У дослідженні було визначено, що молодший шкільний вік є сенситивним для формування творчих здібностей дітей.

2. У роботі було проведено аналіз ключових дефініцій: «творчість»,

«творчі здібності» «креативність» та ін.

2. За результатами констатувального експерименту:

- визначено компоненти творчих здібностей молодших школярів (*пізнавально-активний, творчо-креативний, творчо-прогностичний*);
- розроблено критерії: творчо-емоційний (*особистісно-емоційне ставлення дітей до творчості*); творчо-діяльнісний (*якість реалізації творчих дій*); творчо-продуктивний (*якість творчої продукції*), показники рівні та сформованості творчих здібностей учнів початкової школи.

3. Висвітлено значущість ігрових технологій у практиці початкової школи. На основі аналізу наукових праць науковців Л. Виготського, Д. Ельконіна, Л. Масол, В. Сухомлинського, М. Шутя було виділено характеристичні особливості гри, а також було визначено особливий статус ігор як ефективний чинник пізнавальної діяльності молодших школярів. Було доведено, що ігрові технології мають позитивний вплив не тільки на творчий потенціал особистості, а ще й сприяють гармонічному та різнобічному розвитку учнів молодшого шкільного віку. Розкрито специфіку дидактичних ігор. Визначено особливості ігрових технологій, а саме: багатофункціональність, синкретичність, доступність, ефективність у розвитку творчих здібностей у молодших школярів.

4. Доведено, що завдяки впровадженню ігрових технологій в освітній процес закладів загальної середньої освіти відбувається розвиток творчих здібностей молодших школярів. У дітей активізується творчий потенціал, розвивається музикальність, художні та акторські здібності, підвищується рівень пізнавальної активності, розвивається мислення тощо. Було визначено, що дидактичні ігри мають особливий вплив на розвиток творчої сфери учнів початкової школи, закладаючи основи духовної культури особистості.

5. У роботі здійснено класифікацію ігрових технологій та проаналізовано сучасні класифікації музично-дидактичних ігор, а також доцільність їх використання в освітньому процесі початкової школи на уроках «Мистецтва».

б. Обґрунтовано та розроблено методику формування творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку засобами ігрових технологій. Було апробовано дану методику шляхом дослідно-експериментальної діяльності, яка базується на активізації та розвитку нестандартного мислення, творчої уяви засобами ігрових технологій. Розглянуто та апробовано алгоритми застосування різних видів ігор у освітньому процесі на уроках «Мистецтва».

Проведена дослідно-експериментальна діяльність та підведення підсумків дослідження проблеми розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку засобами ігрових технологій дозволяють засвідчити, що мета була досягнута, поставлені на початку дослідження завдання – успішно розв'язані, також можна констатувати підтвердження гіпотези, що дає підстави стверджувати, що запропонована та апробована методика є ефективною та перспективною для використання в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти.

Дана проблема не має повного вичерпного дослідження у представленій роботі та потребує подальшого вивчення. Зокрем, перспективне вивчення даної проблеми можна проводити у ракурсі дослідження потенціалу психологічних механізмів розвитку творчих здібностей молодших школярів, подальшої розробки системи використання ігрових технологій та їх комбінацій в освітньому процесі початкової та основної школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонов А. В. Психология изобретательского творчества. Київ: Вища шк., 1978. 176 с.
2. Біла І. Феномен дитячої творчості // Дошкільне виховання. 2011. № 1. С. 7-11.
3. Біла І. Конструювання як засіб розвитку творчості дошкільнят // Дошкільне виховання. 2010. № 5. С. 10-13.
4. Богуш А. Вектор наступності державних стандартів дошкільної і початкової освіти // Дошкільне виховання. 2007. № 7. С. 20–23.
5. Божович М.І. Особистість і її формування в дитячому віці. М., 2002. 379 с.
6. Болотина Н. И. Дидактическая игра – одно из средств активизации познавательной деятельности детей шестилетнего возраста // Начальная школа. 1987. №12. С. 42-44.
7. Бурова А. Дидактичні ігри: Організація та керівництво // Дошкільне виховання. 2002. №7. С. 12-13.
8. Бурова А. Сюжетно-рольова гра у розвитку творчих здібностей // Дошкільне виховання. 2000. №1. С. 14-15.
9. Венгер Л. А. Гра як вид діяльності // Зап. Псих . № 3. 2008.
10. Венгер Л.А. Педагогика способностей. Москва: Педагогика, 1973. 239 с.
11. Вавилова Л.Н., Кузина Т.С. Методические рекомендации / Под общ. ред. В.М. Паниной. Кемерово: Изд-во ГОУ «КРИРПО», 2007. 94 с.
12. Ветлугина Н.А. Теория и методика музыкального воспитания: уч. пособие для студентов пед. ин-тов. Москва: Просвещение, 1983. 276 с.
13. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. Москва: Просвещение, 1991. 93 с.
14. Выготский Л.С. Психология искусства. 3-е издание. Москва: Искусство, 1983. 573с.
15. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.

16. Гулько Ю. А. Розвиток творчого потенціалу дітей // Обдарована дитина. 2005. № 6. С. 47-52.
17. Демчук М. Розвиток зображувально-художніх здібностей дитини засобами різноманітних художніх технік // Дитячий садок. 2004. № 23. С. 1-3.
18. Денис С. А. Дидактичні ігри // Початкова школа. 2004. № 8. С. 48-52.
19. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://dano.dp.ua/attachments/>
20. Дыбина О.В. Игровые технологии ознакомления школьников с предметным миром. Практико-ориентированная монография. М., 2008. 128 с.
21. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років // наук. кер. пректу В.О. Огнев'юк; авт. кол: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.І. Богданець, Г.С. Тарасенко та ін. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.
22. Дода М. Осередки для розвитку і творчості. Київ, 2010. № 4. 129 с.
23. Дошкільна освіта: словник-довідник / упор. К.Л. Крутій, О.О. Фунтікова. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2014. 324 с.
24. Эллис Пол Торренс – отец современной теории творчества. URL: <https://geniusrevive.com/elis-pol-torrens-otets-sovremennoj-teorii-tvorchestva/>
25. Эльконин, Д.Б. Школьное обучение – его особенности [Текст] // Возрастная и педагогическая психология. Хрестоматия / под ред. И.В. Дубровина, А.М. Прихожан, В.В. Зацепин. 4-е изд, стер. Москва: Академия, 2007. С. 67-74.
26. Ермолаева М.Г. Игра в образовательном процессе: Методическое пособие. 2-е изд., доп. СПб.: СПб АППО, 2005. 112 с.
27. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / за ред. В. О. Моляко, О.Л.Музики. Житомир: Вид-во Рута, 2006. 320 с.
28. Кайюа Р. Что такое игра. // Курьер «ЮНЕСКО», 1980. № 2, с. 67.
29. Клименко В. В. Психологія наукової творчості. Київ.: Аверс, 1998. 191 с.
30. Колпачев, В. В. Феномен творчества в контексте научного познания (психолого-педагогические аспекты проблемы). URL:

<https://www.psylib.ru/statyi/sbornik/fent.php>.

31. Кононова Н.Г. Музыкально-дидактические игры. Москва: Просвещение, 1982. 96 с.
32. Концепція Нова українська школа. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolcompressed.pdf>.
33. Корчак, Я. Как любить ребенка. Москва: Книга, 1980. 117 с.
34. Костюк Г. С. Актуальні психологічні питання програмованого навчання // Психологія навчання і виховання: тези доповідей на республ. Психол. конфер / за ред. Г.С. Костюка, Б.Ф. Баева та ін. Київ. : Рад. шк., 1964. С. 3- 25.
35. Костюк Г. С. Вікові можливості засвоєння знань молодшими школярами / Початкова школа. 1969. № 1.С. 21-27.
36. Костюк Г. С. Здібності та їх розвиток у дітей. Київ: Знання, 1963. 80 с.
37. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ : Рад. шк., 1989. 608 с.
38. Крутій К.Л. Дошкільна лінгводидактика: словник-довідник : понад 600 термінів, понять та назв / упор. А.М. Богущ, К.Л. Крутій. Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2014. 200 с.
39. Крутій К.Л., Федорович Л.О. Енциклопедія діагностичних методик щодо з'ясування стану психофізичного розвитку дітей раннього віку. Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2015. 204 с.
40. Кучерявий О. Г. Педагогіка і психологія дитячої творчості (аспект самоформування вмінь організовувати творчість дітей). Київ: Вища шк., 1998. 155 с.
41. Креативный ребенок: Диагностика и развитие творческих способностей // Серия «Мир вашего ребенка». Ростов на Дону: Феникс, 2004. С. 416.
42. Кукушин В.С., Болдырева-Вараксина А.В. Педагогика начального образования/ Под общ. ред. В.С. Кукушина. М.: ИКЦ «МарТ»; Ростов на Дону: Издательский центр «МарТ», 2005. 592 с.
43. Леонтьев, А.Н. О сознательном отношении к учению // Возрастная и педагогическая психология: хрестоматия для студ. высш. уч. заведений / сост.:

И.В. Дубровина, А.М. Прихожан, В.В. Зацепин. 4-е изд., стер. М.: Академия, 2007. С.87.

44. Лук А. Н. Психология творчества. Москва: Наука, 1978. 125 с.

45. Мамайчук И. И. Развитие ребенка от рождения до семи лет. Методика наблюдения ребенка. Документы психолога и педиатра. СПб.: Питер, 1998. С. 345.

46. Масол Л.М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика: монографія. Київ: Промінь, 2006. 432 с.

47. Масол Л.М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів. Вид. 2-ге. Харків, 2014. 255с.

48. Матюшкин А.М. Концепция творческой одаренности // Вопросы психологи. 1989. № 6. С. 29-33.

49. Методика музичного виховання дітей. / Під ред. Ветлугиної Н. А. Москва: Просвещение, 2006. 359 с.

50. Михайленко Т. М. Игровые технологии как вид педагогических технологий // Педагогика: традиции и инновации : материалы I Междунар. науч. конф. (г. Челябинск, октябрь 2011 г.). Т. 1. URL: <https://moluch.ru/conf/ped/archive/19/1084/>

51. Михайлова М. Розвиток музичних здібностей дітей. Москва, 1997. 95 с.

52. Моляко В. А. Психология решения школьниками творческих задач. Київ: Знание, 1983. 96 с.

53. Музичне виховання у початковій школі. Методичні поради / Упор. І. Романюк. Тернопіль: Мандрівець, 2007. 104 с.

54. Музично-дидактичні ігри – важливий засіб розвитку музичної діяльності / URL: <https://nv-imc.edukit.zt.ua>

55. Надирова Л. Струны общности: теоретические основы развития эмпатии у студентов музыкально-педагогических факультетов. Монография / 2-е изд., испр. Владимир : Изд-во ВлГУ, 2013. 318 с.

56. Науменко Т. І Музичне виховання дітей засобами українського фольклору. Київ: Віпол, 1994. 60 с.

57. Нечай С. Вводимо дитину у світ музики // Дошкільне виховання № 26. 2010. С. 13-17.
58. Никешина Н.И. Методы развития креативности на уроках музыки в начальной школе // Актуальные проблемы педагогики и психологии . Часть 2: Материалы международной заочной научно-пректической конференции. 23 ноября 2011г. Новосибирск: изд. «Сибирская ассоциация консультантов», 2011. С. 20-26.
59. Никитина, И.П. Философия искусства: учебное пособие. Москва: Омега-Л, 2008. 560с.
60. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
61. Орієнтовне календарне планування змісту уроків за програмою інтегрованого курсу «Мистецтво». Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2016. С.131-196.
62. Общая психология / под ред. В.В.Богословского. М.: Просвещение, 1973. 453 с.
63. Печерська У.П. Уроки музики в початкових класах: Навчальний посібник. Київ: Либідь, 2001. 270 с.
64. Пехота О. Освітні технології: Навчально-методичний посібник. Київ, 2002. 125 с.
65. Пидкасистый П.И., Хайдаров Ж.С. Технология игры в обучении и развитии: учебное пособие. М.6 МПУ, Рос. пед. агентство. 1996. 269 с.
66. Піроженко Т. Особистісний розвиток дітей у творчих іграх // Дошкільне виховання. 2012. № 9. С. 28-31.
67. Поворозник Н. С. Ранній розвиток здібностей: проблеми і перспективи // Початкове навчання та виховання: Науково-методичний журнал. 06/2012. № 16/18. С. 49-55.
68. Поддъяков Н.Н. Новый подход к развитию творчества у младших школьников // Вопросы психологи. 1990. № 1. С. 16-20.
69. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод.

Посібник. Київ: В.С.К., 2004. 192 с.

70. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навчальний посібник. Київ: Вид-во «Ліра-К», 2013. 464 с.

71. Рибалка В. В. Психологія розвитку творчої особистості Київ: ІЗМН, 1996. 235 с.

72. Розвиток творчих здібностей дітей: Метод. рек. / За ред. Л. В. Карпенко. Суми: Університетська книга, 2000. 54 с.

73. Розвиток творчої уяви молодших школярів [навчальний методичний посібник [упоряд. Н. М. Петренко]. Івано-Франківськ: Симфонія Форте, 2006. 123 с.

72. Розвиток пізнавальних процесів дитини / За ред. С. Максименко, В. Маценко, О. Главник. Київ: Мікрос-СВС, 2003. 112 с.

74. Романюк І. А. Музичне виховання: Збірник методичних матеріалів. Тернопіль: Мандрівець. 2007. 104 с.

75. Роот З.Я. Музыкально-дидактические игры для детей дошкольного возраста. Москва: Айрис-пресс, 2005. 58 с.

76. Рудницька О.П. та ін. Мистецька освіта в Україні: теорія і практика / Заг. ред. О.В. Михайличенко, редактор Г.Ю. Ніколаї. Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2010. 255 с.

77. Савенков А.И. Путь к одаренности. СПб.: Питер, 2004. 272 с.

78. Садовенко С. Розвиток музичних здібностей засобами українського фольклору: Навчально-методичний посібник. Київ: Шк. світ, 2008. 128 с.

79. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие. Москва: Народное образование, 1998. 256 с.

80. Сисоева С. О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня. Київ: Полпрофкнига, 1996. 405 с.

81. Суботіна Л.Ю. Розвиток уяви у дітей. Ярославль, 1996. 97 с.

82. Сухомлинський В.О.: два періоди дитинства – два образи Я. URL: <https://www.ipv.org.ua/component/content/article/8-beh/51-2012-09-04-21-27>.

83. Страницька І. Локалізація стартів на життєвому шляху творчої

особистості // Психологія і суспільство. 2002. № 2. С. 149-155.

84. Твердовська О. В. Синергетична детермінованість творчого мислення // «Синергетика і творчість» Матеріали Всеукраїнської конференції «Синергетика і творчість» 11 листопада 2011 р. / Інститут обдарованої дитини ДНАПН України. К: [Б.В]. 2011. С. 222-230.

85. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей // Психология музыки и музыкальных способностей [Текст]: хрестоматія / сост.: А.Е. Тарас. Москва: АСТ; Мн. : Харвест, 2005. С. 16-42.

86. Тимошук С.В. Музично-дидактичні ігри за системою К.Орфа // Обдар. дитина = Gifted child: наук.-практ. освітньо-попул. журн. для педагогів, батьків та дітей. 2013. № 10. С. 30-37.

87. Тест Торренса. Диагностика творческого мышления. URL: <https://psycabi.net/testy/577-test-kreativnosti-torrensa-diagnostika-tvorcheskogo-myshleniya>.

88. Философский энциклопедический словарь [Текст] / под ред. Е.Ф. Губский, Г.В. Кораблева, В.А. Лутченко. Москва: ИНФРА-М, 2009. 570с.

89. Чувасова Ю. Розвиток природних обдарувань та творчих здібностей дітей // Психолог. 2007. № 47. С. 10-16.

90. Хейзинга И. Homo Ludens / Человек играющий: статьи по истории культуры / пер. с нидерландского и сост. Д.В.Сильвестрова. Москва, 2001, 352с.

91. Шевчук А. Дитина у світі культури: орієнтири до освітньої лінії // Дошкільне виховання. 2012. № 9 . С. 15-21.

92. Шуть М. Музичні ігри як інноваційна технологія навчання молодших школярів творчості. URL: <https://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2012/27/82.pdf>.

93. Юцевич Ю.Є. Музыка в школі. Київ: «Музична Україна», 1981. 134 с.